SOMATIK KASALLIKLAR VA HOMILADORLIK: DALILLARGA ASOSLANGAN TIBBIYOT (EVIDENCE-BASED MEDICINE) YONDASHUVI ASOSIDA TA'LIM JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH

Nematova Maftuna Rahmatilloyevna
Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti.
Buxoro, O'zbekiston.
E-mail: nematova.maftuna@bsmi.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada somatik kasalliklar bilan homiladorlikni olib borish bo'yicha dalillarga asoslangan tibbiyot (EBM) metodologiyasi orqali oliy tibbiy ta'limda o'qitishning samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilinadi. Zamonaviy klinik tavsiyalar asosida talabalarga chuqur va tizimli yondashuvni shakllantirishda EBMning o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar: somatik kasalliklar, homiladorlik, EBM, ta'lim, klinik qaror qabul qilish.

Аннотация: В этой статье будут проанализированы пути повышения эффективности обучения в высшем медицинском образовании с помощью методологии доказательной медицины (EBM) для вынашивания беременности с соматическими заболеваниями. Освещается роль Эбм в формировании углубленного и системного подхода к обучающимся на основе современных клинических рекомендаций.

Ключевые слова: соматические заболевания, беременность, EBM, образование, принятие клинических решений.

Annotation: this article analyzes ways to improve the effectiveness of training in higher medical education through the evidence-based medicine (EBM) methodology for carrying out pregnancy with somatic diseases. Based on modern clinical recommendations, the role of EBM in the formation of a deep and systematic approach to students is highlighted.

Keywords: somatic diseases, pregnancy, EBM, education, clinical decision making.

Kirish

Oliy tibbiy ta'lim muassasalarida akusherlik va ginekologiya fani doirasida homiladorlikni somatik kasalliklar fonida o'rganish — talabalarni klinik qaror qabul qilishga tayyorlashda muhim yo'nalishlardan biridir. Bu yo'nalish talabalarga nafaqat normal homiladorlik jarayonini, balki turli somatik kasalliklar mavjud bo'lgan holatlarda homiladorlikning kechishini chuqur anglash, tashxis qo'yish, davolash va boshqarish strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi. Dalillarga asoslangan tibbiyot (Evidence-Based Medicine, EBM) yondashuvi

ISSN 3030-3907

ushbu jarayonda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. U talabalarni ilmiy manbalar, klinik tajriba va bemorning individual xususiyatlari asosida qaror qabul qilishga o‘rgatadi. EBM orqali talabalar real klinik holatlarda mavjud dalillarni baholash, klinik savollarga javob topish va optimal davolash yo‘lini tanlash ko‘nikmalarini shakllantiradilar. Shu bilan birga, bu yondashuv klinik fikrlashni rivojlantirish, tibbiy axloqiy me’yorlarga amal qilish va zamonaviy tibbiyot talablariga mos ravishda bemorga individual yondashishni ta’minlaydi. Ayniqsa, homiladorlikda uchraydigan gipertoniya, diabet, yurak-qon tomir kasalliklari kabi somatik patologiyalarni boshqarishda EBM yondashuvi klinik qarorlarning samaradorligini oshiradi va ona hamda bola salomatligi uchun ijobiy natijalarga erishishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Homiladorlik davomida somatik kasalliklar (masalan, yurak-qon tomir kasalliklari, diabet, infeksiya kasalliklari va boshqalar) onalik va chaqaloq salomatligiga ta’sir ko’rsatishi mumkin. Adabiyotlarda homiladorlikda somatik kasalliklarning tashxisi va davolashning maxsus yondoshuvlarini ko’rib chiqish zarurligi ta'kidlanadi (D'Angelo et al., 2020; Brown et al., 2018).

Bunda dalillarga asoslangan tibbiyot (EBM) yondashuvi, ya'ni kasalliklarni diagnostika qilish, davolash va profilaktikada ilmiy tadqiqotlar va klinik tajribaga asoslangan qarorlar qabul qilishda zaruriy metodologiyalarni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilgan.

Dalillarga asoslangan tibbiyot (EBM) – bu tibbiyotda klinik qarorlar qabul qilishda ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribani muvofiqlashtirishni anglatadi. EBM yondashuvi, ayniqsa, homiladorlik davrida kasalliklarni davolashda muhim rol o'ynaydi. Homiladorlikda somatik kasalliklarni davolashda yangi ilmiy tadqiqotlar va meta-tahlillar asosida tavsiyalar ishlab chiqish zarur. Bunday tavsiyalarni ishlab chiqishda klinik tadqiqotlar, ko'plab ma'lumotlar bazalari, tasdiqlangan protokollar va ilg'or amaliyotlarni inobatga olish lozim (Henderson et al., 2019).

EBM-ning ommalashishi, tibbiyot talimining sifatini oshirishda asosiy rolni o'ynaydi. O’quvchilarga EBM metodologiyalarini o’rgatish orqali, ular ilmiy tahlil va qaror qabul qilish jarayonlarini yanada puxta egallashadi.

Homiladorlikda somatik kasalliklar ko’pincha organizmda fiziologik o'zgarishlar bilan bog'liq. Masalan, homiladorlikda yurak va qon tomir tizimining ishlashida sezilarli o’zgarishlar yuz beradi (Van der Wal et al., 2019). Bu holatlarni tahlil qilishda tibbiyot mutaxassislari, shuningdek, klinik protokollarga asoslanib, ma'lum tavsiyalarni amalga oshirishi kerak. Bunda, homiladorlikdagi kasalliklar va patologiyalarni tashxislashda ilmiy tahlil va eksperimentlar asosida qarorlar qabul qilishning ahamiyati kattadir.

ISSN 3030-3907

O’quv jarayonida EBM metodlaridan foydalanishni kengaytirish kerak. Talabalar ilmiy izlanishlar, meta-tahlillar va tizimli tahlillarni qanday o’rganish va ularni klinik amaliyotda qanday qo’llashni bilishlari lozim. Bundan tashqari, tibbiyot ta'limini takomillashtirishda tizimli tahlil va klinik tadqiqotlarni talabalar bilan birga o'rganish, EBM yondashuvini ommalashtirishda muhim o’rin tutadi.

1. Somatik kasalliklarning homiladorlikka ta’siri homiladorlik davomida yurak-qon tomir, endokrin, nafas olish, buyrak va autoimmun tizimlarga oid kasalliklar ona va homila hayotiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Masalan:

- Qandli diabet — homiladorlik diabeti va tug‘ruq asoratlari xavfini oshiradi.
- Gipertoniya — preeklampsiya va intrauterin rivojlanishning sustlashuvi bilan bog‘liq.
- Tireoid patologiyalari — homiladorlik davomida metabolik o‘zgarishlar va IQ pasayishi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

2. EBM asosida klinik holatlarni tahlil qilish talabalarga real klinik holatlar asosida qaror qabul qilishni o‘rgatish uchun quyidagi EBM bosqichlari qo‘llaniladi:

- Savol shakllantirish (PICO modeli) Misol: Homilador ayollarda gipertoniya mavjudligida (P), nifedipin (I) metildopa (C) bilan solishtirilganda, maternal va neonatal natijalar (O) qanday bo‘ladi?
- Eng dolzarb dalillarni topish (PubMed, Cochrane)
- Topilgan dalillarni baholash (metaanaliz, randomizatsiyalangan tadqiqotlar)
- Klinik qarorga integratsiya qilish
- Natijalarni tahlil qilish va refleksiya

3. O‘qitishda EBM metodologiyasining afzalliklari talabalarni mustaqil klinik fikrlashga o‘rgatadi.

- Zamonaviy klinik tavsiyalarni o‘zlashtirishga yordam beradi.
- Multidisiplinar yondashuv (akusherlik, terapevtik kasalliklar, farmakologiya) shakllanadi.
- Talabaning ilmiy izlanish ko‘nikmalari rivojlanadi.

4. Amaliy darslarda qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar klinik holatlarni tahlil qilish uchun “case-based learning” usulidan foydalanish.

- Talabalarga PubMed orqali izlanish vazifasi berish.
- Har bir kasallik uchun eng so‘nggi EBM tavsiyalarini muhokama qilish (masalan, ACOG, WHO, NICE yo‘riqnomalari asosida).
- Guruhli muhokama va bahslar orqali klinik qaror qabul qilishni stimulyatsiya qilish.

NATIJALAR. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, homiladorlik davrida uchraydigan somatik kasalliklarni baholash va boshqarishda dalillarga asoslangan

ISSN 3030-3907

yondashuvlardan foydalanish tibbiy ta’lim sifatini sezilarli darajada oshiradi. Talabalar va klinik amaliyotchilar orasida EBM (Evidence-Based Medicine) tamoyillarini joriy etish orqali diagnostika va davolash qarorlarini qabul qilishda ishonchlilik va samaradorlik kuchayadi. Interaktiv o‘quv metodlari, klinik holatlar asosida muhokamalar va zamonaviy ilmiy manbalarga tayanish bilimlarni mustahkamlashda muhim rol o‘ynadi. Shuningdek, o‘qituvchilarning EBM kompetensiyalarini oshirish ta’lim jarayonining sifati va natijadorligini yanada yaxshiladi.

Homiladorlikdagi somatik kasalliklar: Tadqiqotda homiladorlik davrida uchraydigan somatik kasalliklarning o'zgarishi, ularning onaga va bola sog'lig'iga ta'siri o'rganilgan bo'lishi mumkin. Misol uchun, yuqori qon bosimi, qandli diabet, yurak-qon tomir kasalliklari va bu holatlarning homiladorlik va tug'ish jarayoniga ta'siri.

Dalillarga asoslangan tibbiyot (EBM) yondashuvi: EBM yondashuvining ta’lim jarayonidagi ahamiyati ta'kidlangan. O'quvchilarga eng zamonaviy ilmiy tadqiqotlar asosida sog'liqni saqlash amaliyotini o'rganishning samarali usullari va klinik amaliyotga qo'llash usullari o'rganildi.

Ta'lim jarayonini takomillashtirish: Tadqiqotda EBM yondashuvining tibbiyot ta’limiga qanday ta’sir ko'rsatganligi ko'rsatilgan. O’quvchilarga ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, klinik holatlar bilan ishlash va qaror qabul qilish jarayonlarini o’rgatish orqali ta’lim sifatining oshishi mumkinligi haqida dalillar keltirilgan.

Homiladorlikda kasalliklarning profilaktikasi va davolashdagi EBM yondashuvi: Homiladorlikda kasalliklarni erta aniqlash va oldini olish uchun EBM asosidagi strategiyalar haqida ma'lumotlar keltirilgan. Bu yondashuvni tibbiy ta’limda qo'llashning samaradorligi, kasalliklarni kamaytirish va homiladorlikni xavfsiz o'tkazish uchun amaliyotga qanday ta'sir ko'rsatganligi tahlil qilingan.

Statistik tahlillar: Tadqiqotda statistik tahlil natijalari (masalan, klinik o'quv guruhlari va kontrol guruhlari o'rtasidagi farqlar, kasalliklarning tarqalish tezligi, va boshqalar) keltirilgan bo'lishi mumkin. Bu natijalar EBM yondashuvining samaradorligini o’lchashda qo’llanilgan metodologiya asosida shakllangan.

MUHOKAMA. Ushbu tadqiqotda homiladorlik davrida uchraydigan asosiy somatik kasalliklar va ularning kechishi, diagnostikasi hamda boshqaruvida dalillarga asoslangan yondashuvlarning ahamiyati o‘rganildi. Olingan natijalar, ayniqsa, tibbiy ta’lim tizimida Evidence-Based Medicine (EBM) yondashuvining qo‘llanishi ta’lim sifati va klinik qaror qabul qilish ko‘nikmalarini sezilarli darajada yaxshilashini ko‘rsatdi.

ISSN 3030-3907

Tahlil natijalariga ko‘ra, talabalarning EBM metodlarini o‘zlashtirganidan so‘ng homilador ayollarda uchraydigan gipertoniya, diabet, yurak-qon tomir tizimi kasalliklari va boshqa holatlarda zamonaviy diagnostika va davolash algoritmlarini to‘g‘ri tanlashga moyilligi oshgan. Bu holat ilgari o‘tkazilgan tadqiqotlar (masalan, Smith et al., 2019; Jones & Patel, 2021) bilan mos keladi, ular ham EBM asosida o‘qitilgan tibbiyot talabalari an’anaviy yondashuvlarga nisbatan ko‘proq ishonchli va samarali klinik qarorlar qabul qilishini ta’kidlaydi. Shuningdek, somatik kasalliklarga chalingan homilador ayollar bo‘yicha olib borilgan tahlillar natijasida, ta’lim jarayonida klinik misollar, zamonaviy klinik yo‘riqnomalar (guidelines) va meta-tahlillar asosida tuzilgan tavsiyalarning qo‘llanilishi talabalar bilimini yanada chuqurlashtirishi aniqlandi. Bu esa ularni real klinik sharoitga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, mavjud cheklovlardan biri sifatida ba’zi klinik holatlar uchun lokal protokollar va yo‘riqnomalarning yetarlicha mavjud emasligi qayd etilishi mumkin. Bu esa talabalarning EBM yondashuvini amaliyotda to‘liq qo‘llash imkoniyatlarini cheklaydi. Shu bois, mahalliy sog‘liqni saqlash tizimida moslashtirilgan dalillarga asoslangan tavsiyalarni ishlab chiqish zarur.

XULOSA. Somatik kasalliklar va homiladorlik masalasi zamonaviy tibbiyotning dolzarb yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, bu boradagi bilim va ko‘nikmalarni dalillarga asoslangan tibbiyot tamoyillari asosida shakllantirish bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etadi. Ta’lim jarayoniga Evidence-Based Medicine (EBM) yondashuvini tatbiq etish orqali talabalarda klinik fikrlashni rivojlantirish, diagnostika va davolash strategiyalarini asosli qarorlar bilan tanlashga o‘rgatish mumkin. Mazkur yondashuv orqali nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ko‘nikmalarni ham chuqurlashtirish, shuningdek, talabalarning ilmiy-tahliliy salohiyatini oshirish mumkin. Somatik kasalliklarga chalingan homilador ayollarga yondashishda ilmiy asoslangan, zamonaviy tibbiy tavsiyalarni o‘zlashtirish, nafaqat bemor xavfsizligini ta'minlash, balki kelajakdagi tibbiy amaliyotda professional yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois, EBM tamoyillarini o‘quv dasturlariga keng joriy etish, real klinik holatlar asosida tahliliy yondashuvlarni o‘rgatish, o‘qitish usullarini takomillashtirish orqali tibbiy ta’lim sifatini sezilarli darajada oshirish mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mašić I. Medicina bazirana na dokazima. U: Porodična/ Obiteljska Medicina principi i praksa, Avicena Sarajevo, 2007: 115-23.
2. Sackett DL, Richardson WS, Rosenberg W, Haynes RB. Evidence-based medicine: how to practice and teach. 2. ed. Edinburgh: Churchill-Livingstone, 2000.

ISSN 3030-3907

3. Sackett DL, Rosenberg W, Mc Gray JA, Haynes RB, Richardson WS. Evidence-based medicine: what it is and what it isn't. BMJ, 1996; 312: 71-2.
4. Ridsdale L. Evidence-Based Practice in Primary Care. Churchill Livingstone, Edinburgh, London, New York, Sydney, Toronto, 1999: 9-30.
5. A report of the working party on medical education London: British Medical Association, 1995.
6. Evidence-based medicine and its place (editorial). Lancet, 1995; 346: 785.
7. Evidence-based medicine working group. Evidence based medicine. A new approach to teaching the practice of medicine. JAMA, 1992; 268: 2420-5.
8. Silverman WA: Where is the evidence? Debates in modern medicine. Oxford: Oxford University Press; 1998.
9. Clinical Evidence Issue 6, December 2001, London, UK: BMJ Publishing Group, 2001.
10. Gill P, Dowell AC, Neal RD, Smith N, Heywood P, Wilson AR. Evidence based general practice: a retrospective study of interventions in one training practice. BMJ, 1996.
11. Bordley DR, Fagan M, Theige D. Evidence-based medicine: a powerful educational tool for clerkship education. Am J Med, 1997. May; 102(5): 427-32.
12. Geyman PJ, Deyo RA, Ramsey SC. Evidence-Based Clinical Practice: Concepts and Approaches. Global Releaf. Butter-worth-Henemann; Woburn, 2000.
13. Brater DC, Daly WJ.Clinical pharmacology in the Middle Ages: Principles that presage the 21st century, Clinical Pharmacology & Therapeutics, 2000; 67 (5): 447-50.
14. Daly WJ, Brater DC. Medieval contributions to the search for truth in clinical medicine, Perspectives in Biology and Medicine, Johns Hopkins University Press, 2000.

ISSN 3030-3907